

**CHIRCHIQ-OHANGARON IRRIGATSIYA TIZIMIDA SUVDAN FOYDALANISHNI
TAKOMILLASHTIRISH**

Xamidov Avazbek Olimovich

PhD, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot unversiteti.

Toirjonov Ahadjon shokirjon o'g'li

magistr, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot unversiteti.

Sobitjonov Jasurbek Jaloliddin o'g'li

magistr, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot unversiteti.

Annotatsiya

ushbu maqolada Chirchiq Ohangaron irrigatsiya tizimida suvdan foydalanishni takomillashtirish mavzusida ma'lumotlar keltirib o'tilgan

Kalit so'zlar: voha, daryo, muzlik, suv omborlari, iqlim, sug'orish tizimi

Toshkent vohasi suv resurslariga nisbatan boy. Uning hududidan ikkita yirik Daryo o'tadi Chirchiq va Ohangaron. Toshkent viloyatining asosiy daryosi Chirchiq 4400 metr balandlikda joylashgan Piskom va Chotqol daryolarining qo'shilib ketishi. Uning uzunligi 225 km, havza maydoni 14240km².

Chirchiq o'rta va quyi qatlamlarning mavsumiy qorlari tufayli oziqlanishning aniq ustunligi bilan qor-muzlik tipidagi daryolarga tegishli.

Chirchiq asosan muzlik, qor, yomg'ir va boshqalar bilan oziqlanadi. Chorvoq GESning quvvati 600 ming kilovatt. Chorvoq suv ombori

Chirchiq, Ohangaron shaharlarida 355 ming gektar suv ta'minotini yaxshilashga imkon berdi va Keles vodiylariga 150 ming gektar yangi yerlarni sug'orish. Suv ombori yaqin hududlarning iqlimiga ham foydali ta'sir ko'rsatadi. Suv, ayniqsa, Markaziy Osiyo kabi qurg'oqchil mintaqalarda qishloq xo'jaligi uchun muhim manba hisoblanadi. O'zbekistondagi Chirchiq-Ohangaron sug'orish tizimi mamlakatimizdagi eng yiriklaridan biri bo'lib, 200 ming gektardan ortiq ekin maydonlarini suv bilan ta'minlaydi. Biroq, suvdan samarasiz foydalanish katta chiqindilar va atrof-muhitning buzilishiga olib keldi.

Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimida suvdan foydalanishni yaxshilashning bir qancha usullari mavjud. Bir yondashuv - suv yo'qotishlarini kamaytirish uchun infratuzilmani yangilash. Bu oqayotgan kanallar va quvurlarni ta'mirlash yoki almashtirish yoki tomchilatib sug'orish kabi samaraliroq sug'orish tizimlarini o'rnatishni o'z ichiga olishi mumkin.

Yana bir muhim yondashuv fermerlarning suvdan samarali foydalanishini rag'batlantirishdir. Bu sug'orishning ilg'or tajribalari bo'yicha ta'lim va o'qitishni o'z ichiga olishi mumkin, masalan, foydalaniladigan suvning vaqti va miqdori, shuningdek, kamroq suv talab qiladigan qurg'oqchilikka

chidamli ekinlardan foydalanishni rag'batlantirish. Samarali uskunalar uchun subsidiyalar va samarali usullarni qo'llagan fermerlar uchun past foizli kreditlar kabi imtiyozlar ham samarali bo'lishi mumkin. Nihoyat, mintaqadagi suv resurslarini yaxshiroq monitoring qilish va boshqarish juda muhim. Suvning mavjudligi va undan foydalanish to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash, shuningdek, tuproq va ekinlarning holatini monitoring qilish yaxshilash yo'nalishlarini aniqlashga yordam beradi va suv taqsimoti to'g'risida qaror qabul qiladi.

Umuman olganda, Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimida suvdan foydalanish samaradorligini oshirish infratuzilmaga investitsiyalarni jalb etish, fermerlarni o'qitish va suvni boshqarishni yaxshilashni nazarda tutuvchi ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu yaxshilanishlar natijasida tizim yanada barqaror bo'lib, shu bilan birga mintaqa qishloq xo'jaligining rivojlanishini ta'minlashi mumkin.

Xabaringiz bor, Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimi O'zbekiston qishloq xo'jaligi yerlarining salmoqli qismiga xizmat qilib, paxta, g'alla, sabzavot va mevali daraxtlarni suv bilan ta'minlaydi. Biroq o'nlab yillar davomida sovet davridagi noto'g'ri boshqaruv va e'tiborsizlik tizimni ta'mirlash va modernizatsiya qilishni talab qilib qo'ydi.

Tizim oldida turgan asosiy muammolardan biri bu oqish va bug'lanish tufayli suv yo'qotishidir. Ba'zi hisob-kitoblarga ko'ra, tizim orqali tarqatiladigan suvning 50% gacha ekinlarga etib borguncha yo'qoladi. Bu nafaqat qimmatbaho suv resurslarini isrof qilish, balki tuproqning sho'rlanishi va boshqa ekologik muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun O'zbekiston hukumati va Jahon banki kabi xalqaro tashkilotlar kanallarni ta'mirlash va tomchilatib sug'orish tizimini o'rnatish kabi infratuzilmani yaxshilashga sarmoya kiritdi. Masalan, Jahon banki tomonidan moliyalashtirilgan "Irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish" loyihasi doirasida viloyatda 1200 kilometrdan ortiq sug'orish kanallari rekonstruksiya qilinib, 700 dan ortiq tomchilatib sug'orish tizimi barpo etildi.

Infratuzilmani yaxshilash bilan bir qatorda, fermerlarning suvdan samarali foydalanishini rag'batlantirish zarurligi haqida ham tushunchalar ortib bormoqda. Bu sug'orishning ilg'or tajribalari bo'yicha ta'lim va o'qitishni o'z ichiga olishi mumkin, masalan, ishlatiladigan suvning vaqti va miqdori, shuningdek, kamroq suv talab qiladigan qurg'oqchilikka chidamli ekinlardan foydalanishni rag'batlantirish. Samarali uskunalar uchun subsidiyalar va samarali usullarni qo'llagan fermerlar uchun past foizli kreditlar kabi imtiyozlar ham samarali bo'lishi mumkin.

Suv resurslarini yaxshiroq monitoring qilish va boshqarish ham tizim barqarorligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Bunga suvning mavjudligi va undan foydalanish to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va bu ma'lumotlardan suv taqsimoti bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish uchun foydalanish kiradi. Bunday takomillashtirish natijasida Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimi yanada samarali va barqaror bo'lib, kelgusi yillarda viloyat qishloq xo'jaligi va iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimi O'rta Osiyoda O'zbekistonning Toshkent viloyatida joylashgan yirik sug'orish tizimidir. Tizim viloyatdagi qishloq xo'jaligi, birinchi navbatda, paxta, meva va sabzavotlar yetishtiriladigan yerlarni suv bilan ta'minlashga mo'ljallangan edi.

Chirchiq-Ohangaron sug'orish tizimi kanallar, suv omborlari, nasos stansiyalari tarmog'idan iborat. Suv Chirchiq daryosidan tevarak-atrofdagi qishloq xo'jaligi ekinlarini sug'orish uchun shoxlangan kanallarga buriladi. Tizim yiliga 3,2 milliard kub metr suv o'tkazish quvvatiga ega va taxminan 200 ming gektar maydonni egallaydi.

Biroq Chirchiq-Ohangaron irrigatsiya tizimi o'tgan yillar davomida suv tanqisligi, eskirgan infratuzilma, atrof-muhitning buzilishi kabi qator muammolarga duch keldi. Tizimni modernizatsiya qilish va suvdan foydalanish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha sa'y-harakatlar amalga oshirildi, biroq viloyatda suvdan barqaror foydalanish va qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishni ta'minlash bo'yicha hali qilinadigan ishlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Chambarisov E. I. Bahritdinov B. A. o'rta Daryo va drenaj suvlarining gidrokimyosi Osiyo. Toshkent: o'qituvchi, 1989 Yil.
- 2 Chambarisov E. I. sug'oriladigan hududlarning gidrokimyosi (Orol dengizi misolida). - Toshkent: Fan, 1988 Yil.
3. kun tartibini bajarish bo'yicha mintaqaviy hisobot
Markaziy Osiyo mamlakatlari bo'yicha asr. Potentsialni rivojlantirish loyihasi Orol dengizi pron. Toshkent, 2001 yil.